

τέκνων αὐτῆς πρὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν ἀπεγίνωσκον τῆς σωτηρίας καὶ εἰς τὰς εὐγλώττους καὶ πατριωτικὰς ἐπικλήσεις τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐνδρακώσαντος τὴν μεγάλην ψυχὴν τῆς Γαλλίας, τοῦ ἀλήστου μνήμης Γαμβέττα, τὰ ὧτα ἔβυον, ὁ Ἕλλην Στέφανος Ζαφειρόπουλος ἔμπρακτον διδοὺς τοῖς ἀδελφοῖς Γάλλοις τεκμήριον τῆς ἐλληνικῆς πεποιθήσεως ὅτι τὰ ἔθνη τὰ διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας ζήσαντα, ἀναπτύχθεντα καὶ δοξασθέντα οὐδέποτε ἀποθνήσκουσιν, οὐδ' ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ἀπογινώσκειν τῆς σωτηρίας εἰ τι κἀν γένηται, αὐθόρμητος προσελθὼν προσήνεγκε τῇ προσωρινῇ κυβερνήσει τῆς Γαλλίας τὸ ἐκ 3,000,000 φράγκων ἄτοκον δάνειον, τεκμήριον τῆς τε τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς ἀδιδασίτου αὐτῶν πίστεως ἐπὶ τὰς τύχας τῆς ἀδελφῆς Γαλλίας. Ἀνάστατος ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἐγένετο ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἡ Γαλλία καὶ πᾶσα ἡ Μασσαλία προσήλθε καὶ κατέλαβε τὰς περὶ τὸν οἶκον Ζαφειρόπουλου ἀγυίαν ἵνα τὴν ἄπειρον αὐτῆς τε καὶ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους εὐγνωμοσύνην ἐκφράσῃ πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀδελφόν, ὅστις ὅμως μετριοφρόνως ὑπέκλεψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς πανδύμου ἐκείνης διαδηλώσεως ὑποκριθεὶς τὸν ἀπόντα.

Ὁ Στέφανος Ζαφειρόπουλος ἐν τῇ εὐθυκρισίᾳ καὶ ὀρθοφροσύνῃ αὐτοῦ σκεψάμενος ὅτι, ἐὰν αἱ χρηματικαὶ ἀρώγαι καὶ ἐπικουρίαι ἀποτελῶσι τὸ πρῶτιστον μέσον τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, προσάπαιτοῦνται ὅμως πρὸς ὀρθὴν παιδαγωγίαν καὶ ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ ἄλλα, τῷ παραδείγματι τῶν Ζωσιμαδῶν ἐπόμενος ἀνέλαβε τῇ ἐπιστάσει τοῦ ἐν Ἀθήναις πρὸς διὰδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου τὴν ἐκδοσὴν καὶ εἶτα τὴν ἀνατύπωσιν τῶν γνωστῶν μεγάλων Γεωγραφικῶν Πινάκων, οἵτινες δωρεὰν εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα παρεχόμενοι ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν πολυτιμοτάτων αὐτῶν βοηθημάτων.

Τοιοῦτος ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφία ὁ ἀνὴρ, οὗ τὴν εἰκόνα παρατίθεμεν σήμερον τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις, ὁ ἀνὴρ, οὗ τὸ ὄνομα εὐλογεῖ πᾶσα ἐλληνικὴ καρδία, τιμᾷ δὲ καὶ γεραίρει ἡ μεγάλη Γαλλία. Τὸν ἄνδρα ἐτίμησαν δι' ἀνωτέρων παρασῆμων Τουρκία τε καὶ Ἑλλάς καὶ Γαλλία. Ἀλλὰ tanto nomini nullum par elogium, τηλικούτῳ ὀνόματι οὐδ' ἔπαινοι, οὐδὲ τιμαὶ ἀντάξιοι ὑπάρχουσι.

Σ. Ι. Β.

Ο ΣΑΒΙΝΝΥ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*.

Ὅσάκις ἐνεκύψαμεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ καὶ ἐν συντομωτάταις αὐτοῦ ὑποτυπώσεσιν διέλαμψεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐξαιρετικῶς τὸ δεύτερον ἡμῖν τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος. Νομίζει τις διεξερχόμενος τὰς δεξιάς ἐκείνας τῆς νεωτάτης ἱστορίας ὅτι δι' ἀπάσης τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας διεχέιτο ὑποχθονὴς ἰσχυρὸν μεγαλονοίας ρεῦμα, ἀναβλύζον αἰθνης ἀπὸ το-

πικῶν σημείων, τὰ ὅποια ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐφαίνοντο ἥκιστα πρὸς τοῦτο κατάλληλα. Το φαινόμενον τοῦτο καθίσταται μᾶλλον ἐνδιαφέρον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κυρίως τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἥς ἡ τελευταία φάσις καὶ διαμόρφωσις εἶνε ζήτημα μὴ ἐκτεθὲν ἐτι ἐπακριδῶς ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ μεγαλογραφίᾳ. Ἐν ἔτος π. χ., τὸ ἔτος 1779, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐπικαιρον σημεῖον τῶν ἡμετέρων ὑπαινιγμῶν. Τότε ἀνέτειλεν ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ τῆς Γερμανίας στερεώματι ὁ ἀστήρ, οὗ ἡ λάμψις κατῆγαγεν ὅλον τὸν οὐρανὸν τῆς ἱστορικῆς γνώσεως καὶ ὅστις ἀπετέλεσεν οἶονεῖ τὸν κεντρικὸν ἥλιον, περὶ ὃν πάντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη δορυφοροῦσιν ἔκτοτε τὴν ἐπιστήμην τοῦ Δικαίου. Ἡ φύσις ἠθέλησε νὰ συνδυάσῃ τὴν ἐμβρίθειαν τὴν γερμανικὴν μετὰ τῆς γαλλικῆς κομψότητος καὶ ἐντεῦθεν ὁ γαλλίζων ἥχος τοῦ ὀνόματος τοῦ Φρειδερίκου Καρόλου φὸν Σαβιννύ, γνησίου καὶ ὑπερηφάνου τῆς Γερμανίας τέκνου, ἂν καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, εὐγενεῖς γαιοκτήμονες τῆς βορείου Λοθαριγγίας, μόλις ἓνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα πρότερον ἦλθον εἰς Γερμανίαν, εἰς τὴν ἐφυγάδευσεν ὁ θρησκευτικὸς τῶν Γάλλων φανατισμὸς τοὺς διαμαρτυρομένους. Ὁ Σαβιννύ ἐγεννήθη ἐν Φραγκφούρτῃ. Ἡ Φραγκφούρτη εἶχεν ἤδη γεννήσῃ τὸν ὀλύμπιον Gölthe (Γγαίτε) καὶ οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐξενίζοντο ἥδη παρὰ τῷ Winkelmann καὶ Lessing. — Ἀξία μάλιστα σημειώσεως εἶνε περίεργος τις συγγένεια, ἥτις ὑψίστατο μετὰ τοῦ Gölthe καὶ τοῦ Σαβιννύ ἐν τε τῷ μεγαλείῳ τοῦ πνεύματος καὶ ταῖς ἐξωτερικαῖς τοῦ βίου περιστάσεσιν. Ἀμφότερους ἐφώτιζεν ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τάφου σχεδὸν ἀνέφελος ὁ ἥλιος τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας, ἀμφότεροι ἐγεννήθησαν, ἐβίωσαν καὶ ἐτελεύτησαν ἐν εὐμαρείᾳ, ἀμφότεροι εἶχον μεγίστην καὶ ἐνταῦθα δυνάμεθα ἴδως νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι καὶ τοῦ ἡμετέρου Κοραῖ μὴτηρ ἦτο ἡ λογία Θωμαῖς. «Τὸ τέκνον παρὰ τῆς μητρὸς λαμβάνει τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ιδιοφυίαν», λέγει ὁ Schopenhauer. — Ὁ Hugo (Χοῦγγο) εἶνε ὁ πρόδρομος, ὁ κηρύττων τὸν ἔλευσιν τῆς «ἱστορικῆς Σχολῆς», ἀλλ' ὁ Σαβιννύ ὁ ἀρχηγός, ὁ κορυφὴ αὐτῆς. — Ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ Σαβιννύ ἡ φιλοσοφία τῶν φώτων ἔσπαιρεν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Καντίου, ἐπαγγελλομένου καθαρὰν καὶ κριτικὴν νόησιν καὶ οὐχὶ φανταστικὰς γοντείας. Ἡ ἀφορμὴ, ἐξ ἧς ὁ μέγας καινοτόμος (ὁ Σαβιννύ) ἠναγκάσθη νὰ ἐκτομίσῃ τὸ πρῶτον δημοσίᾳ τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, αἵτινες κατέστησαν ἐν βραχεὶ τὰ δόγματα τῆς νέας σχολῆς, εἶνε ἡ δημοσίευσις ἐπιπολαίου τινὸς συγγραφῆς τοῦ ἐν Χαϊδελδέργῃ καθηγητοῦ Thibaut, ἐν ᾗ ἀποκρίνεται οὗτος τῷ Ρωμ. Δίκ. ὡς ἀλλότριον τοῦ χαρακτῆρος τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας αὐτῶν, χαρακτηρίζει ὡς οἰκτρὰν τὴν κατάστασιν τοῦ Δικαίου καὶ ζητεῖ τὴν ἀποκοράκισιν τοῦ Ρωμ. Δικαίου διὰ τῆς συντάξεως ἐθνικοῦ κώδικος. Ἡ συγγραφή λοιπὸν αὕτη προῦκάλεσε βραχέϊαν ἀπάντησιν τοῦ Σαβιννύ, λέγουσαν, ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ Δικαίου εἶνε ὄντως οἰκτρὰ, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ καταστάσει ἐνέχεται οὐχὶ ἡ νομοθεσία, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἡ τῶν ἰδίων καθηκόντων ἐπιλαβομένη. Τὸ δίκαιον — ἡ τοῦλάχιστον τὸ ἰδιωτικὸν — οὐδαμῶς — λέγει ὁ Σαβιννύ — παράγεται, ὡς ἡ τῶς διαδεδομένη γνώμη

*) Περίληψις διαλέξεως ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ γενομένης.

παρεδέχεται, δι' αὐθαίρετον πράξεως τοῦ νομοθέτου, ὅστις δρᾷ ὑποκειμενικῶς ὡς ἄνθρωπος καὶ τείνει πάντοτε πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν καὶ ἄλλοτε ἄλλως διατυποῖ τοὺς θεσμοὺς αὐτοῦ—τὸ δίκαιον εἶνε ὁ ὁργανικὸν προῖον τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ παράγεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἐν παραδύσει, λελυθῶς, αὐτομάτως, ἀνεξηγήτως, μυστηριωδῶς, ὡς δὲ τὸ δίκαιον, οὕτω καὶ ἡ πολιτεία, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα, οὕτω καὶ ἡ ἐπιστήμη αὐτή. Οὐχὶ ἄρα ἡ διάνοια καὶ ἡ ἐγνωσμένη βούλησις τοῦ ἀτόμου παράγει σύμπαντα τοῦτον τὸν ιδεώδη καὶ κοινωνικὸν κόσμον, ἐν ᾧ ζῶμεν, κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ἡ ἀσυνειδήτως τὸ ἄνομον καὶ τὸ ὅλον φέρουσα, παρασύρουσα, καταβάλλουσα καὶ ὑποτάσσουσα καθολικὴ δύναμις. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δικαίου εἶνε ἄρα μέρος μόνον τῆς ὅλης ιστορικῆς ἐξελίξεως ἐνὸς ἔθνους καὶ τὸ δίκαιον διαμορφοῦται ἀναπτυσσόμενον οὐχὶ διὰ τῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐθιμοῦ. Ὡστε ἐν τῇ ιδιωτικῇ δικαίᾳ, ὁρθῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, πρόκειται τὸ ζήτημα: οὐχὶ περὶ παραγωγῆς νέου δικαίου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ κυριώτατα περὶ τῆς ὁρθῆς κατανοήσεως τοῦ ἥδη ὑπάρχοντος. Ἐάν δὴλον ὅτι ἡθέλωμεν ποτε ζητῆσαι τὴν σύνταξιν νέου κώδικος, ὁ κώδιξ οὗτος οὐδὲν ἄλλο κατ' οὐσίαν θὰ περιεῖχεν ἢ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἥδη ὑπάρχοντος καὶ ἐν χρήσει ὄντος δικαίου καὶ συγχρόνως τὸν καθορισμὸν τῆς καταστάσεως τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, καθ' ἣν ἐποχὴν συνετάσσεται ὁ κώδιξ οὗτος. Ὁ κώδιξ οὗτος θὰ ἦτο νομοθετικὸν ἐξάμβλωμα ἐάν ἡ σύνταξις αὐτοῦ ἀνελαμβάνετο ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ διετέλει χωλαίνουσα καὶ ἀτελής ἐν πολλοῖς. — Καὶ ἀποκαλύπτως διεκήρυξε πλεόν ὁ Σαδιννὺ ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐποχῆς τοῦ ἥν ἡκιστα ὥριμος πρὸς νομοθεσίαν. — Ἐκ τῆς ἀφορμῆς λοιπὸν ἐκείνης διεσαλπιδίσθησαν λίαν ἐπικαίρως τὰ νέα δόγματα, ἅτινα δυνάμεθα συντομώτατα νὰ συνοψίσωμεν: Καθῆκον τῆς ἐπιστήμης—κατὰ τὸν Σαδιννὺ—εἶνε μᾶλλον νὰ πορισθῇ διὰ σοδαρᾶς, ἐν καθαρῶς ἱστορικῷ πνεύματι καὶ αὐστηρῶς ἱστορικῇ μεθόδῳ διεξαγομένης ἐργασίας, ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν καιρῶν ἀντικειμενικῶς καὶ ἀνευ προκαταλήψεων καὶ οὕτω ν' ἀποκτήσῃ ἐπαρκὲς κῦρος καὶ κράτος ἐπὶ τοῦ νῦν ἰσχύοντος δικαίου. Ἡ ἀπροπαράσκευος τοῦναντίον κωδικοποίησις παρακωλύει κατὰ τὸν Σαδιννὺ, τὴν ἐλευθέραν, τὴν ἀληθῆ πρόδοον. Καὶ οὕτως ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς νέας σχολῆς, τὰς ὁποίας πρῶτοι ἐπεχειρήσαν ν' ἀνασκάψωσιν οἱ αὐτεπάγγελτοι ἐκεῖνοι συντηρητικοί, οὓς ἡ πολιτεία τάσσει φρουροὺς τῶν νόμων. Ὁ ἀνώτερος δικαστικός καὶ διοικητικός κόσμος ἐρρηξε τὰ ἱμάτια του κατὰ τῶν νεωτεριστικῶν εἰσδηγήσεων, τὰς ὁποίας ἐσπευσε νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ὀξυόσας δημοκρατισμοῦ. Ἡ ἰσχυρά δὲ αὕτη ἀντίδρασις, εἰς ἣν προσέκρουσεν ὁ Σαδιννὺ δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς κακοβούλους μόνον τῶν μισοφόρων ὑπαλλήλων τοῦ κράτους ὀπισθοδουλίας, διότι ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς πολὺ βαθύτερον καὶ ἀπορρέει ἐκ σειρᾶς προλήψεων ἀπὸ τοῦ προσδεστάτου παρελθόντος κληροδοτηθειδῶν. Ἡ θεμελιώδης τοῦ Σαδιννὺ ἰδέα, ἣν ἐπανελημμένως ἐλάδομεν ἀφορμὴν νὰ προσαγάγωμεν εἰς τὰ ὅρια τῆς

παρούσης ἐκθέσεως, ἡ ἰδέα ἐκείνη, ἥτις ἀπεδείχθη ἰσχύουσα ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῆς γλώσσῃς καὶ τῆς τέχνης καὶ διὰ τοῦτο ἐγένετο κοινὸν κτῆμα πάντων τῶν ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως ἐγκαινισάντων ὁλοκληροῦς κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα ἐπιστήμας, εἶνε προφανῶς ἡ ἰδέα τῆς ἀενάου ἐξελίξεως ἢ ἐλληνικώτερον ἀναπτύξεως, ἥτις ἀναδεικνύει τὸν μέγαν νομοδιδάσκαλον οὐ μόνον τῆς ἱστορικῆς τοῦ δικαίου ἐπιστήμης πατέρα, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἱστορικὴ γλωσσολογία ἐλάβεν ὑπαρξιν διὰ τοῦ ἱστορικοῦ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν νόμων στοιχείου καὶ δικαίως ἀνάγεται ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἰς τὰς συγγενεῖς τοῦ Σαδιννὺ νύξεις. Ὁ Ἰάκωβος Γκρίνι (grinne), ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης τῆς γερμαν. γλώσσῃς καὶ διὰ ταύτης τῆς ἱστορ. γλωσσολογίας ἐν γένει, ὑπῆρξεν εἰς τῶν πρώτων ἀκροατῶν τοῦ Σαδιννὺ ἐν Μαρδούργῳ, εἰτα δὲ ὁ ἐταῖρος αὐτοῦ καὶ βοηθός κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν εἰς Παρίσιους ἐκδρομὴν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ γεννήσει τῆς νέας καθόλου ἱστορικῆς ἐπιστήμης, τῷ Σαδιννὺ ἀνήκει τὸ πλεῖστον τοῦ μισθοῦ. Διότι οὐ μόνον τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Niebuhr ὀφείλει τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ, κατὰ τὴν ὁπτην τοῦ συγγραφέως ὁμολογίαν, τῇ ἐνθαρρύνσει καὶ συμμετοχῇ τοῦ νομοδιδασκάλου, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι τῆς ἐπιστήμης ταύτης κλάδοι, τοῦ ἀμφιλαφεύς ἐκείνου δένδρου φαίνονται παραφυάδες. Τίς τῷ ὄντι ἐντροφῆσας εἰς τὰς σελίδας τῶν ἱστορικῶν τοῦ Λεοπόλδου Πάγκε ἢ τοῦ Θεοδώρου Μόμσεν δὲν διεῖδε τὸ ἀντικειμενικὸν καὶ θετικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, ὅπερ μόνον ἡ ὑπὸ τοῦ Σαδιννὺ εὐρεθεῖσα μέθοδος ἠδύνατο νὰ διαμορφώσῃ;

Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη μέθοδος, ἀσφαλὲς ἐχέγγυον ἀκατασχέτου προόδου, εἶνε βεβαίως ἡ ἐπαγωγικὴ καὶ ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὰ γενικά ἀνατρέχουσα. Αὕτη αὕτη ἡ μέθοδος ἐθαιματούργησεν, ὡς γνωστὸν, ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμας, οὐδὲ παρεκβαίνομεν, νομίζομεν, τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου, ὑπομνησκόντες τὸν Δαρβινισμόν, ἥτοι τὴν θεωρίαν τῆς ἀναπτύξεως ἐν τῇ βιολογίᾳ καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς γλωσσικῆς παραδόσεως ἐπεξεργασίαν, ἣν ὑπέδειξε μὲν ὁ φιλόσοφος τοῦ Κοραῖ νοῦς, παραμελήσαντες δι' ἡμεῖς ἐπὶ ἡμιόλιον αἰῶνος, μόλις νῦν, μεταμεληθέντες, ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐπανελάβωμεν βραδέως εἰς τὴν εὐθείαν.

Σκοπὸν τῆς ἱστορικῆς ταύτης μεθόδου ἔθετο ὁ Σαδιννὺ τὰ ἑξῆς: «Νὰ παρακολουθῇ πάντα δεδομένον δεσμὸν μέχρι τῆς ῥίζης αὐτοῦ καὶ ν' ἀνακαλύπτῃ οὕτως ὁ ὁργανικὸν τι στοιχεῖον, δι' οὗ κατὰ φυσικὸν νόμον, ἥτοι ἀφ' ἑαυτοῦ, θ' ἀποχωρισθῇ τὸ ζῶν ἐπὶ ἐνέχον ἀπὸ τοῦ νεκροῦ, τοῦ ἀνῆκοντος τῇ ἱστορίᾳ μόνον.

N. ΠΛΑΝΟΥΛΑΤΟΣ